

VOGELS TELLEN VANUIT DE TUINSTOEL

Johan Barth

Wat is mijn leukste waarneming van een Jan van Gent? Lekker zittend in de tuinstoel, samen met m'n vrouw op het terras, op een mooie nazomeravond in augustus. Dat is nog eens wat anders dan met stormachtig weer aan zee. Het is verbazend wat er over vogelaarstuintjes vliegt. Sommige vogelkijkers hebben indrukwekkende lijsten van soorten die in of vanuit hun tuinen zijn waargenomen. Een tuinlijst bijhouden, staat synoniem voor het koesteren van mooie herinneringen, stiekem wat trots zijn, uitzien naar nieuwe soorten, en een goede motivatie hebben om vaker uit het raam te kijken of buiten te zitten als de burens liever binnen blijven. Er zit ook een serieuzere kant aan: bij menigeeen is de liefde voor tellen en inventariseren begonnen met het bijhouden van lijstjes. In dit artikel wil ik enkele persoonlijke ervaringen met u delen.

Tuinlijsten

De eerste vraag is natuurlijk: wat versta je onder een tuinlijst? Voor mij is dat een lijst van alle vogelsoorten die ik in of vanuit de tuin gezien of gehoord heb. Die roepende kerkuil in de verte telt dus mee. Daarnaast heb ik ook altijd bijgehouden welke soorten echt ter plaatse in de tuin zaten.

Er zijn veel factoren die de tuinlijst beïnvloeden. Kennis van soorten en geluiden is er één. En het maakt natuurlijk ook uit waar je woont, hoe

groot de tuin is, hoeveel uitzicht je hebt, of er een parkje of open water in de buurt van de tuin is. Minstens zo belangrijk is de vraag of je ook genoeg thuis bent. Wie met donker weggaat en met donker thuiskomt, zal het nodige missen.

Met de laatste punten heb ik veel geluk had. Vroeger als student en leraar godsdienst en wiskunde was ik regelmatig thuis te vinden. Inmiddels ben ik al weer zeven jaar predikant en is de hele dag mijn huis werkplek en uitvalsbasis. En ook wat huizen, uitzicht en tuinen betreft, heb ik niks te klagen gehad. Tot nu toe woonde ik nooit lang op dezelfde plek, maar altijd heb ik lijstjes bijgehouden. Het is heel boeiend om die met elkaar te vergelijken.

Woon je ergens, dan liggen natuurlijk veel mogelijkheden en beperkingen vast. Maar je hebt ook invloed op de aantrekkingskracht van je eigen lapje grond. Voeren heb ik nooit grootschalig gedaan, alleen de bekende mezenbolletjes en kruimeltjes voor de mussen. In het tuinieren heb ik altijd gestreefd naar een evenwicht tussen "leuk om te zien" en "wilde hoekjes voor de dieren". Dichte bosscha-

Stilleven - Johan Barth

ges heb ik nooit gehad. Planten waar insecten op afkomen, mogen blijven of plant ik aan. In twee tuinen heb ik een afscheiding in de tuin gemaakt met een stapel takken. Ook dat trekt insecten (en de eters ervan). Uitgebloeide planten blijven liefst de hele winter staan. En een bakje water zorgt voor dagelijks vogelverkeer, vooral als je op zandgrond of in de asfaltwoestijn woont. Hoe is het verlopen?

Een boerenerf in Utrechts weideland

Ons eerste huisje was een oud huisje bij een boerderij in Nieuwer ter Aa. 's Winters dachten we: "Brrr, wanneer gaan we verhuizen?" Zodra het voorjaar werd dachten we: "Hier willen we nooit weg. Wat is het toch prachtig." Uiteindelijk hebben we er 2½ jaar gewoond, met uitzicht over de weilanden en een oude meander van de Aa. Dat vertaalde zich in veel soorten. Een boerenerf in open weiland is als een eiland waar allerlei soorten graag hun toevlucht nemen in de trektijd: groepen kramsvogels en koperwieken, maar ook rietgors, gekraagde roodstaart, bosrietzanger, vuurgoudhaantje, tapuit en paapje.

's Winters trok de mestbult altijd witte en grote gele kwikstaarten. En één keer een rouwkwikstaart. Het weiland waar we overheen keken, stond garant voor alle gewone weidevogels, maar ook een keer een rosse grutto, en een divers palet aan meeuwen met als klappers: zwartkopmeeuw, geelpootmeeuw en Pontische meeuw. Uitzicht op open water is erg prettig om de watervogels op de lijst te krijgen. Al was het niet erg breed, toch verschenen er ijsvogel, zo'n beetje alle eendensoorten, zelfs pijlstaart, en 's winters dodaars, nonnetje en grote zaagbek. Al met al kwamen er 121 soorten op de lijst, waarvan 56 echt op het erf.

Een rijtjeshuis in Kamerik

Helaas moest het huisje plaatsmaken voor een stal. En wij verhuisden naar een naoorlogse woning in Kamerik: kleine woning, grote tuin waar je ooit je eigen groente kon verbouwen. Wat zou dit huis ons brengen? De gewone soorten kwamen snel binnen. Een uit de kluiten gewassen wilg die alle zicht benam, knotte ik. Een halfdode spar liet ik toch maar staan, die staat garant voor mezen, goudhaantjes, spechten en boomkruipers. We kwamen

Ooit zat op dit lapje grond in Kamerik een kleine karekiet - Johan Barth

er achter dat ook hier iets van een eilandeffect was. De straat lag (toen) aan de noordkant van het dorp. Tijdens de najaarstrek is zo'n dorp met zijn tuintjes de eerste beschutting in een open weidegebied. Verrassingen waren bijvoorbeeld een tapuit op het dak van de achterburen, een kleine karekiet in de uitgebloeide bloemstengels, een beflijster op ooghoogte door de tuin, een grasmus ter plaatse. Er kwamen nog meer verrassingen. We bleken te wonen onder een belangrijke

trekbaan vanaf het IJsselmeer en plassengebied. Twee keer vloog een grote groep groenpootruiters over (de grootste groep 230 exemplaren!), allerlei soorten ganzen en eenden, regelmatig trekkende grote zilverreigers (8 jaar geleden echt nog een heel stuk schaarser dan nu), lepelaars, zwarte sterns, éénmaal zelfs een reuzenster met de kokmeeuwen mee, en als klapper die ene adulte Jan van Gent op een mooie avond in een groep kleine mantelmeeuwen. Dat had ik niet durven dromen. Maar voordat er nog meer droomsoorten kwamen, ging na 2½ jaar ons leven alweer op zijn kop: ik werd gevraagd predikant te worden. Waar? Niet in het Utrechtse, maar op de hoge zandgronden van de Veluwe. Kamerik bleef steken op 111 soorten, waarvan 38 ook echt in de tuin ter plaatse. Wat zou een heel andere streek van het land brengen? Op naar Uddel.

Hoe droger de omgeving, hoe meer vogels op het water afkomen (Uddel) - Johan Barth

Een pastorie op de Veluwe

Uddel is gelegen in de landbouwendlave van Uddel-Elspeet-Garderen tussen de bossen van de Veluwe. Uddel is daarin een buitenbeentje, omdat het nog hoort bij de gemeente Apeldoorn en nauw verbonden is met de magnifieke kroondomeinen. We wisten direct dat we in een andere omgeving zaten. Behalve een andere volksaard, was ook de vogelbevolking anders. Bossoorten lukten hier met het grootste gemak.

Al lag de tuin midden in het

dorp langs een drukke weg, binnen een jaar hadden we kuifmees, zwarte mees, appelvink, glanskop en goudvink in de tuin. Geelgorzen, boompiepers, haviken, kruisbekken, raven en wespddieven vlogen geregeld over. In de verte riep wel eens een zwarte of groene specht.

Verrassend genoeg bleek de landbouwendlave in trektijd soorten omlaag te trekken die het niet zo op bos hebben en blij waren wat groen gras te zien. De leukste waren zilverplevier, zwartkopmeeuw en lepelaar. Watervogels en steltlopers waren erg, erg lastig. Het duurde bijna een jaar voor ik de eerste overvliegende wilde eend had. Zelfs meeuwen zag je bijna niet. Zilvermeeuw is me in vijf jaar tijd niet gelukt, kleine en grote mantelmeeuw wel. Grutto, tureluur, regenwulp en goudplevier lukte wel, wulp vreemd genoeg niet.

Vooral door het missen van watervogels bleef de lijst onder de 100: 97 soorten, met maar liefst 43 ter plekke in de tuin. De vogels werden gecompenseerd door de vlinders: 18 soorten dagvlinders! Daar moet je heel goed je best voor doen in het Utrechtse polderland, waar we na vijf jaar naar terugkeerden.

Terug in het Utrechtse: Langbroek

Sinds 2010 wonen we weer in de provincie Utrecht, als hervormd predikant in Langbroek. Nu, anderhalf jaar later, staat de teller al op 109 soorten. Iedere maand komt er nog wel eentje bij. Redelijk uitzicht, een ruime tuin, weide en water in de buurt, voor je het weet zit je dan op de honderd vogelsoorten. En dan wordt het natuurlijk lastig. Het is een heel ander stuk

In de meeste tuinen is wel ruimte voor vogels (Langbroek) - Johan Barth.

Utrecht. Dicht bij de heuvelrug, tussen weilanden en landgoederen. Verrassing nummer één was, toen we er nog maar net woonden, de eerste raven die overvlogen. In gedachten had ik die in Uddel gelaten, maar hier zaten ze ook, en hoe! Wekelijks en soms dagelijks. Er bleek een territorium te zijn in het Langbroekergebied. In 2011 heb ik er geen één gezien.

Ik zie geen duidelijke trends, het is van alles wat hier. Alleen de visarend springt er voor mijn gevoel wat uit, met nu al twee waarnemingen over de tuin, en ook al eentje op de terugweg van een ziekenbezoek. In negatieve zin ben ik wel geschrokken. In mijn herinnering stond het Langbroekergebied synoniem voor belangrijk weidevogelgebied. Maar de waarnemingen van grutto's en tureluurs kan ik nog op één hand tellen. De ruime pastoretuin met hoge bomen vertaalt zich wel in de nodige soorten ter plaatse: de teller staat inmiddels boven de 30. Vooral leuk vind ik bosuil en steenuil. We zullen zien wat de toekomst brengen zal.

Rariteiten

Tellend vanuit de bureaustoel of tuinstoel zie je vroeg of laat wel iets leuks overvliegen. Landelijk gezien gewone soorten kunnen voor een tuinlijst spectaculair zijn: eindelijk die slobeend overvliegend, een roepende kerk- of ransuil 's nachts, een baltsend rondvliegend waterhoentje, een verdwaalde boomklever op het erf, of die eerste wilde eend op de Veluwe. Leuk zijn altijd weer de schaarsere roofvogels en reigerachtigen. Zwarte wouw is me nog nooit gelukt vanuit de tuin, de rode verschillende keren. In Kamerik kwam de purperreiger wel eens langs, in Langbroek zomaar terwijl ik de kliko buiten zette een kleine zilverreiger. Schaarsere zangvogels vragen om een ochtendje tuinieren. De verrekijker ligt vaak ergens op een tuinstoel klaar. Je kunt natuurlijk ook thuis systematisch gaan trektellen, maar ja, daarvoor sta ik liever ergens anders. Je wilt ook niet als gluurder bekend komen te staan, zeker niet met mijn beroep.

Hevige sneeuwval lijkt garant te staan voor houtsnippen: op al mijn tuinlijsten staat hij al. Echt raar stond ik te kijken toen in Nieuwer ter Aa twee luidruchtige, ongeringde en schuwe roetkopbuulbuuls het erf een uur lang onveilig maakten. Waar komen die nu vandaan? Hoe dan ook, je hoeft er de tuin niet voor uit!